

خلاصه گزارش ارزشیابی طرح آموزش زیست محیطی

در مدارس مقطع ابتدایی شهر اصفهان (محیط یار)

تمرکز اصلی برنامه های آموزش محیط زیست، تغییر رفتار زیست محیطی جامعه هدف، از طریق افزایش دانش زیست محیطی و برانگیختن نگرش های حامی محیط زیست است. برنامه آموزش محیط زیست در مدارس مقطع ابتدایی شهر اصفهان از جمله فعالیت های آموزشی و بنیادی اداره کل حفاظت محیط زیست اصفهان در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ بود که به طور گسترده نواحی پنجگانه آموزش و پرورش شهر اصفهان را در بر گرفت. به منظور ارزشیابی این طرح دانش زیست محیطی، نگرش زیست محیطی و رفتار زیست محیطی دانش آموزان قبل و بعد از اجرای طرح سنجیده شد.

جهت اجرای این پژوهش از طرح آزمایشی پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل به دلیل توانایی در کنترل متغیر های اعتبار درونی استفاده گردید. حداقل حجم نمونه برای طرح های آزمایشی ۱۵ نفر در هر گروه می باشد که با توجه به این که آزمودنی ها دانش آموزان پایه های اول تا پنجم مقطع ابتدایی بودند در کل شامل ۷۵ نفر گردید و ۷۵ نفر نیز بر اساس گزینش زوج های همتا برای گروه کنترل انتخاب شد. به طور کلی این نمونه ۱۵۰ نفری یکبار در پیش آزمون و یکبار در پس آزمون مورد ارزشیابی قرار گرفت. روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بود.

ابزار گودآوری اطلاعات مصاحبه های عمیق و پرسشنامه مصاحبه ها با مدیران و رابطان محیط زیست است و پرسشنامه شامل مقیاس هایی در مورد دانش، نگرش و رفتار زیست محیطی دانش آموزان است. در بعد دانشی؛ ضرورت حفاظت از پوشش گیاهی، حیوانات، درختان، فضای سبز، ضرورت تنوع زیستی، خطرات آلودگی صوتی، مواد بازیافت، مواد تجزیه پذیر و ضرورت حفظ لایه ازن. در بعد نگرشی؛ تاکید بر نقش هر فرد در حفظ محیط، تاکید بر نقش همه مردم بر حفظ محیط، ایجاد دغدغه های زیست محیطی، تنوع زیستی، آلودگی صوتی و تاکید بر سلطه گری انسان بر طبیعت. در بعد رفتاری؛ صرفه جویی در مصرف آب، گاز، برق، و منابع محدود،

حفاظت از حیوانات و پاکیزگی محیط در نظر گرفته شد. همچنین متغیر های دموگرافیک شامل سن، معدل، تحصیلات والدین و ... لحاظ گردد. تجزیه و تحلیل داده ها توسط نرم افزار SPSS و با استفاده از محاسبه میانگین، آزمون های پارامتریک t و ... محاسبه گردید.

نتایج حاصل از این ارزشیابی نشان داد دانش زیست محیطی دانش آموزانی که مدارس آنها در طرح آموزش زیست محیطی مشارکت نموده اند در مقایسه با مدارس که در این طرح مشارکت نموده اند افزایش یافته است، نگرش آنها به مسایل زیست محیطی نگرش مثبت تری شده است و در عمل ملاحظات زیست محیطی را بهتر رعایت می کنند

همچنین بررسی های جداگانه در مورد مدارس نشان داد این تفاوت در مدارس که برنامه هایی از قبیل؛ زنگ سلامت، زنگ هوای پاک، نمایشگاه کتاب سبز، مانور دوچرخه سواری و ... داشته اند و فعالیت های بیشتری نموده اند به طور چشمگیر تری ظاهر شده است

بررسی ها در مورد پایه های تحصیلی نیز حاکی از آن است دانش آموزان پایه اول که برای نخستین سال وارد فضای علمی - اجتماعی مدرسه شده اند تحت تاثیر این آموزش های زیست محیطی به طرز نمایانی قرار گرفته و نسبت به دانش آموزان پایه اول مدارس که در این طرح مشارکت نموده اند، دانش زیست محیطی افزون تری یافته اند، نگرش مطلوب تری نسبت به محیط زیست پیدا کرده اند و رفتار مهربانانه تری با محیط خویش دارند

این نتیجه نقش مدارس را در ارتقاء فرهنگ زیست محیطی و برساخت هویت های مسئولانه تر در برابر محیط زیست را فزون تر می سازد.

نتایج دیگر ارزشیابی نشانگر آن است که: این طرح در رفتار دانش آموزان به ویژه دغدغه های زیست محیطی همچون صرفه جویی در مصرف برق، منابع محدود، حفاظت از حیوانات تغییرات

قابل توجهی را ایجاد نموده است و توانسته است این باور را در دانش آموزان ایجاد کند که برای سلامت کره زمین آنها می توانند نقش آفرین باشند و شناخت آنها را از بازیافت ارتقاء داده است

گرچه این ارزشیابی حکایت از تغییر مطلوب دانش، نگرش و رفتار زیست محیطی دارد لکن در آگاهی بخشی در مورد مسائلی همچون تنوع زیستی، خطرات آلودگی صوتی، ضرورت حفظ لایه ازن، ضرورت حفاظت از پوشش های گیاهی و درختان، تغییر نامحسوس است. در اینجا این سوال مطرح است که چرا علیرغم ظرفیت های آموزشی در مدارس و آمادگی دانش آموزان در فراگیری در زمینه این مخاطرات زیست محیطی مهم، تغییرات اندک است؟

پاسخ در اطلاعات تکمیلی جمع آوری شده از طریق مصاحبه ها با مدیران و رابطان زیست محیطی و گزارش های ناظران طرح است؛ برنامه های فوق برنامه و جانبی که در طول سال تحصیلی ۸۹-۹۰ توسط مدیران و رابطان محیط زیست و یا با هدایت آنها توسط خود دانش آموزان صورت گرفته در مورد شناسایی مواردی همچون فرایند بازیافت، صرفه جویی در مصرف برق و محدودیت منابع بوده است ولی در مورد مسائلی همچون تنوع زیستی، خطرات آلودگی صوتی، ضرورت حفظ لایه ازن، ضرورت حفاظت از پوشش های گیاهی و درختان فعالیت اندک بوده لذا تاثیر گذاری بر دانش آموزان نیز اندک است.

این امر به دو مسئله بر می گردد؛ یکی آن که اطلاعات خود معلمان، مدیران و برنامه ریزان در مسائل مذکور اندک است بنابراین آموزش معلمان، مدیران و رابطان محیط زیست در زمینه مواردی همچون تنوع زیستی، خطرات آلودگی صوتی، ضرورت حفظ لایه ازن، ضرورت حفاظت از پوشش های گیاهی و درختان باید در راس آموزش زیست محیطی قرار گیرد. هر چند اداره کل حفاظت محیط زیست استان اصفهان قبل از اجرای طرح در گردهمایی توجیهی ویژه مدیران و رابطان محیط زیست به این امر مبادرت ورزید ولی شواهد حاکی از آن است که این قبیل آموزش های محدود را باید گسترش داد و در سطح معلمان نیز اجرا نمود. کار گروه های تخصصی به آن اختصاص داد، بودجه هایی برای آن تعیین نمود و همایش ها و گردهمایی های غنی تری بر پا کرد، تا ابتدا خود معلمان، مدیران و برنامه ریزان در فضای گفتگو، آگاهی های عمیق تری نسبت به مسائل زیست محیطی پیدا کنند و سپس فرایند انتقال به دانش آموز که برای معلمان سهل و بسیار کارساز است غنی تر صورت پذیرد.

از سویی گفتنی است فعالیت های ارزشمند انجام گرفته توسط مدیران و در مدارس بدون هیچ بودجه اختصاص یافته به این امر بوده است . دگرگونی ارزشمندی که امروز شاهد آن هستیم حاصل فعالیت های خالصانه این عزیزان با دست های خالی است . امید است با اختصاص بودجه های تعریف شده برای آموزش های زیست محیطی ویژه معلمان و دانش آموزان دستان پرتوان اما خالی آنها را با گرمی بیشتری بفشاریم.

نکته پایانی لازم به ذکر آن است که فعالیت های صورت گرفته خارج از برنامه درسی دانش آموزان بوده است و با توجه به اینکه تنها ۱/۵ درصد از محتوای کل منابع درسی دانش آموزان مقطع ابتدایی به طور مستقیم و غیر مستقیم و جزئی به مسائل زیست محیطی می پردازد که از نظر کیفیت و غنای مطالب نیز در حد ضعیفی است ضرورت گنجاندن مطالب بیشتر و غنی تر در محتوای منابع درسی از ضروریات است.

مجری پروژه

عظیمه السادات عبداللهی

(عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور اصفهان)